

ПРОЩАЛЬНЕ СЛОВО ПРО ВОЛОДИМИРА ПАНЧЕНКА

Володимир Панченко (1954–2019)
- із родини сільських інтелігентів.
Мати – учителька, батько – зоотехнік.

Ще школярем виявляв неабиякі здібності до математики, але після закінчення школи обрав філологічний факультет Одеського університету імені І. Мечникова – вочевидь, це було зумовлено його раннім, ще з дитинства, захопленням книжками, художньою літературою. Але математичні здібності від того не пропали, вони трансформувалися в логізований стиль його майбутніх літературознавчих досліджень: у його виконанні ця, як вважається, неточна наука набувала особливої доказовості.

В університеті він навчався у справжніх добрих учителів – професорів Василя Фаценка, Григорія В'язовського, Андрія Недзвідського... Вони були не лише науковцями-професіоналами, а й справжніми патріотами, а патріотизм у, здавалося б, всуціль зрусіфікованій Одесі багато аж надто обережних людей сприймали як виклик тогочасній політичній системі.

Через три роки після закінчення університету захистив кандидатську дисертацію. Згодом на запрошення Спілки письменників України та керівництва Кіровоградського педагогічного інституту (тепер педагогічного університету імені В. Винниченка) переїхав на постійне місце проживання в м. Кіровоград (тепер Кропивницький). Паралельно з викладацькою та науковою роботою очолював обласну організацію Спілки письменників України.

Його сімнадцятирічне проживання у Кропивницькому було позначене бурхливою діяльністю в багатьох сферах: науковій, літературно-критичній, викладацькій, громадсько-політичній. Працював на посадах доцента, професора кафедри української літератури педуніверситету, – завідував кафедрою зарубіжної літератури, видав монографії, присвячені творчості Юрія Яновського та Володимира Винниченка. У жовтні 1998 року захистив у Київському університеті імені Тараса Шевченка докторську дисертацію на тему «Творчість Володимира Винниченка 1902–1920 років у генетичних і типологічних зв'язках з європейською літературою».

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років, коли активізувалися процеси, що привели до української незалежності, він активно поринув у політичну діяльність, став у регіоні найбільш помітним та авторитетним політиком національно-патріотичного спрямування.

У 1990–1994 роках Панченко – народний депутат України першого скликання Верховної Ради – власне тієї, яка проголосила утворення незалежної Української держави.

Володимир Євгенович, мабуть, був єдиним народним депутатом, хто у вільний від виконання депутатських обов'язків час працював у наукових бібліотеках та архівах, збираючи матеріал для майбутньої книжки. Він ніколи не прагнув після завершення першої каденції перебування у Верховній Раді знову повернутися туди – надавав перевагу іншим життєвим пріоритетам, серед яких на першому місці була наука про літературу. Багато зробив для популяризації творчості письменників, пов'язаних з історією степового

краю – В. Винниченка, Є. Чикаленка, І. Тобілевича, М. Копивницького, Ю. Яновського, Є. Маланюка... У складі творчої кіногрупи зняв документальний фільм про В. Винниченка, Є. Маланюка, Є. Чикаленка, Л. Куценка. Заснував літературний журнал «Вежа» (він виходить і тепер) і був його редактором.

У 1992 році Володимир Євгенович поїхав до Франції, у містечко Мужен, де останніх 17 років мешкав В. Винниченко. Звідти йому вдалося привезти колекцію особистих речей письменника – вони тепер у красназнавчому музеї становлять окрему цілісну колекцію.

Далі – київська сторінка в його біографії. У 2001–2014 роках – професор кафедри філології Національного університету «Києво-Могилянська академія», у 2002–2007 роках – віце-президент цього авторитетного навчального закладу. Як і в попередні роки, продовжував бурхливу творчу та організаційну діяльність. Заснував у 2007 році «ЛітАкцент» – книжковий веб-портал про сучасну українську та зарубіжну літературу. Тоді ж він захопився справою, яку назвав «літературним пілігримством»: подорожував автомобілем багатьма місцями, пов'язаними із життям відомих українських письменників. Більшість із цих мандрів лягли в основу есеїв, значення яких важко переоцінити. І не лише тому, що кожний есей по-своєму візуалізує, отже, залишає в пам'яті якийсь важливий фрагмент із життєпису письменника, а й тому, що раз у раз фіксує недбало-байдуже ставлення до місць, пов'язаних із біографією відомих українських митців, він буквально апелює до нашої свідомості з вимогою ретельно оберігати все, що становить культурно-історичну пам'ять нашого народу.

Стислий переказ суто біографічної інформації лише частково дає уявлення про Володимира Панченка як про людину. Якби хтось задумав створити образ ідеального українського інтелігента, то найкращий спосіб – створити портрет Володимира Панченка як людини, як особистості. Одна з провідних його рис – високий патріотизм, який ви-

являвся і у словах, і у ділах – у його громадській та політичній діяльності, у творчості як ученого, письменника.

Він був професіоналом найвищого рівня, щоби́льше – професіоналом-новатором: усі його книжки – «літературознавство з людським обличчям», яке відкриває читачам багато постатей нашої літератури, відкриває так, що залишає читача здивованим і навіть зачудованим: «ти дивись, а я й не знав, що наші письменники такі видатні та цікаві особистості...». Він – творець довершеної есеїстики, яка піднімається над занудним «дисертаційним» літературознавством.

Він глибоко бачив суть речей та явищ, безпомилково розрізняв добро і зло, а головне – умів завжди підтримати добро, володів здатністю протистояти злу.

Бог наділив його винятковою шляхетністю, що особливо виявлялася в людському спілкуванні. Вирізнявся високою порядністю у стосунках із колегами. Я багато років, ще з його аспірантських часів, був знайомий із ним, разом переживали безліч складних ситуацій, але не можу згадати жодного якогось напруженого моменту в наших стосунках.

...Важка, невиліковна хвороба підкралася підступно. Останній рік – суцільний подвиг. Фізичні сили залишали його, проте він продовжував працювати, прагнув завершити основні задуми. Одна за одною з'явилися три книжки – «Повість про Миколу Зерова» (увійшла в перелік найкращих на Львівському книжковому форумі), «Літератур-

ний ландшафт України ХХ століття» та «Сонячний годинник». Четверта книжка присвячена Василю Фаценку, його університетському вчителю.

Частину рукописів цих книжок йому доводилося редагувати, готуючи до друку, в лікарнях – у перервах між операціями та медичними процедурами. Кожна з цих книжок – видатне явище в сучасному українському літературознавстві. Вони вражають величезним обсягом опрацьованого матеріалу, логічністю викладу і тим особливим стильовим шармом, який був характерним для його манери «живого» спілкування з людьми.

Нині готуються до видання дві його книжки. Одна з них присвячена Тарасові Шевченку. Друга – збірка різнометричних есеїв. Цих книжок він уже не побачить, не потримає в руках, відчуваючи запах свіжої друкарської фарби.

Його остання прижиттєва публікація – стаття про Марка Вовчка. Наголошую: *прижиттєва*. Її він надіслав у редакцію «Українського тижня» незадовго до свого відходу в позасвіти. Набирав на ноутбучі лежачи, бо вже не піднімався з ліжка – страшна хвороба забиравала останні сили. Із нетерпінням чекав її появи. Електронний варіант цієї статті з'явився 13 жовтня. На другий день, увечері, на Покрову, він залишив цей світ.

Нам залишилися його книжки і жива, добра пам'ять про нього як про навдивовиж світлу особистість.

Григорій КЛОЧЕК

Із творчої спадщини Володимира Панченка

Панченко В. Повість про Миколу Зерова. – К.: Дух і літера, 2018. – 624 с.

Микола Зеров (1890–1937) – ключова постать в історії національно-культурного Ренесансу 1920-х років. Літературознавець, лідер «п'ятірного грона» поетів-неокласиків, полеміст, блискучий перекладач, київський Золотоуст, чий ораторське мистецтво справедливо вважається неперевершеним, «живе срібло», за визначенням друзів, – усе це грані однієї творчої особистості.

«Повість про Миколу Зерова» Володимира Панченка – це дослідження історії життя цієї незвичайної людини. Проникливий аналіз різних аспектів творчості Зерова поєднується з увагою до культурного й суспільно-політичного контексту 1910–1930-х років, до літературно-мистецького середовища Києва того унікального часу. Ведучи вільну від академічних надмірностей оповідь, покликану актуалізувати традицію «Повісті минулих літ», автор органічно використовує рідкісні архівні матеріали, раритетні періодичні видання і документи. Його «пошуки утраченого часу» – це спроба максимально наблизити до нас події й обличчя тих «різьбярів», які, попри «підлі і скупі часи», прагнули піднести українське художнє слово на «справжні верхогір'я».

Дослідження Володимира Панченка стало переможцем престижного книжкового рейтингу «ЛітАкцент року–2018» у номінації «Літературознавство».

